

JAK PRZECIWDZIAŁAĆ AGRESJI U DZIECI W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM?

Życie codzienne dostarcza nam wielu przykładów świadczących o przejawie agresji wśród ludzi. W telewizji i czasopismach znajdujemy dużo informacji o rozbojach, włamaniach, kradzieżach itp. Specjaliści biją na alarm, podając fakty o wzroście agresji wśród najmłodszego pokolenia. Już małe dzieci na wiele sytuacji trudnych reagują agresywnie płaczem, biciem, krzykiem.

Agresji należy przeciwdziałać; leży to w obowiązku rodziców, nauczycieli i wszystkich osób pracujących z dziećmi. Nie wolno przechodzić obojętnie wobec problemów nurtujących naszych wychowanków. Każde agresywne dziecko potrzebuje pomocy. Okazane zrozumienie dla słabości dziecka, pomoc w rozwiązaniu jego kłopotów i życzliwość może zniwelować zachowania agresywne.

Czym jest agresja?

Przyjmuje się, że agresją, czy zachowaniem agresywnym jest każde zamierzone działanie - w formie fizycznej lub słownej - mające na celu wyrządzenie komuś lub czemuś szkody, straty, bólu. Zachowania agresywne mogą być skierowane na zewnątrz, przeciw przedmiotom lub osobom albo przeciw sobie samemu. Do najczęściej spotykanych form agresji zalicza się agresję fizyczną i słowną.

Przejawami agresji fizycznej najczęściej są: pobicia i bójki, niszczenie cudzych rzeczy, sprzętu szkolnego, zachęcanie do bicia i bicie młodszych kolegów, dewastacja przyrody, drażnienie bądź zabijanie zwierząt.

Do najczęstszych przejawów agresji słownej należą: straszenie, przezywanie, przekleństwa, krzyki, wyśmiewanie się, kłótnie, skarżenie, obmawianie, plotkowanie, złośliwe uwagi połączone z naśladowaniem gestów, mimiki, wyglądu i sposobu zachowania drugiej osoby.

Agresja może mieć formę czynną lub bierną. W przypadku agresji czynnej podejmowane są działania na szkodę podmiotu agresji, a w agresji biernej agresor powstrzymując się od określonych działań, powoduje niekorzystne konsekwencje dla osoby atakowanej.

Można też wyodrębnić agresję bezpośrednią i pośrednią. W przypadku agresji bezpośredniej dochodzi do bezpośredniego ataku na osoby czy przedmioty będące źródłem frustracji w postaci bicia, kopania, gryzienia, przewracania czy wyśmiewania. O agresji wyrażanej

w sposób pośredni mówimy, kiedy dziecko obmawia, złośliwie plotkuje, ośmiesza, skarży czy przezywa i poniża kogoś "za jego plecami" oraz namawia innych do robienia złych rzeczy.

Jak przeciwdziałać agresji?

Dla przeciętnego człowieka oczywistym sposobem redukcji agresji jest jej karanie. Jeśli dziecko przejawia agresję wobec swych rodziców, rodzeństwa lub rówieśników, możemy dać mu klapsa, nakrzyczeć na nie, pozbawić je przywilejów lub wzbudzić w nim poczucie winy. Postępowanie takie jest oparte na założeniu, że im surowsza kara tym lepiej. Jednak nie jest to takie proste. Wykazano, że surowa kara skutkuje na pewien czas, jeśli jednak nie stosuje się jej z ogromną ostrożnością, to na dalszą metę może mieć skutki wręcz przeciwne. Dziecko karane przez rodziców w domu nawet za drobne przewinienia, zachowuje się w nim poprawnie, natomiast poza domem, w czasie nieobecności rodziców, zaczyna zachowywać się agresywnie, gdyż znika wtedy bezpośrednie zagrożenie karą. Obserwacje nad zachowaniem rodziców i dzieci wykazały wielokrotnie, że rodzice, którzy stosują surowe kary, mają zazwyczaj bardzo agresywne dzieci. Dzieci po prostu naśladują agresywne zachowanie swoich rodziców.

Kara fizyczna nie eliminuje reakcji agresywnej, a tylko chwilowo ją tłumia. Karanie za agresywne zachowanie powoduje tylko, że dziecko gromadzi w sobie napięcie, dając mu ujście gdzie indziej. Z tych względów, stosowanie kar fizycznych w wychowaniu dzieci agresywnych powinno być ograniczone. Agresji przeciwdziała natomiast kara psychologiczna, tzn. manifestowanie przykrości, jaką naganne zachowanie dziecka sprawiło osobie dorosłej oraz tłumaczenie i perswazja.

Skuteczną metodą przeciwdziałania agresji u dzieci w młodszym wieku szkolnym jest ignorowanie dziecka, gdy zachowuje się agresywnie, a nagradzanie go za nieagresywne zachowanie, gdyż dzieci często zachowują się agresywnie w celu zwrócenia na siebie uwagi. Wolą one, aby je ukarano, niż żeby nie zwracano na nie uwagi. Agresja jest komunikatem

ze strony dziecka w kierunku dorosłego. W ten sposób dziecko informuje nas, że ma problemy, z którymi sobie nie radzi.

Przed ukaraniem dziecka za agresywne zachowanie rodzic czy wychowawca powinien dociec, co jest główną przyczyną takich reakcji dziecka: trudności związane z nauką, błędy w wychowaniu, konflikty w rodzinie lub z rówieśnikami, choroba czy środowisko, w którym dziecko się wychowuje.

Zrozumienie dziecka i jego problemów to umiejętność niezbędna w wychowywaniu. Rodzice powinni dbać o zaspokojenie potrzeb psychicznych dziecka, by czuło się ono bezpieczne, kochane i akceptowane bez względu na formy jego zachowań. Dziecko powinno odczuwać, że przedstawia dla rodziców jedną z największych wartości otaczającego świata.

Od najmłodszych lat życia dziecka należy dbać o rozwój pozytywnych wartości takich jak: odpowiedzialność, uczciwość, bezwzględny zakaz używania siły w kontaktach z innymi. Rodzice powinni bazować na stosowaniu nagród i pochwał w wychowaniu oraz wystrzegać się stosowania kar fizycznych, krzyku, ciągłego krytykowania, wywoływania poczucia winy. Postawa: jestem przy tobie, słucham cię, daję poczucie bezpieczeństwa, ważności, motywuje, by stawać się lepszym, rozwija otwartość, uczy optymizmu i wiary we własne siły. W efekcie wyrasta człowiek radosny, szanujący siebie i innych, otwarty na życie. Poczucie własnej wartości powinno dziecko wynieść z domu rodzinnego.

To właśnie rodzice, jako pierwsi nauczyciele mają za zadanie przekazać i wpoić dziecku właściwe wzorce zachowań i postaw nieagresywnych a przede wszystkim być wzorem nieagresywnego zachowania. Dziecko wychowywane w miłości i poczuciu bezpieczeństwa da sobie radę w różnych warunkach, będzie też umiało kontaktować się z innymi ludźmi.

Rodzice mogą zapobiegać agresji budując pozytywny obraz własnego dziecka poprzez:

- mówienie mu jak bardzo jest dla nas ważne,
- wysłuchiwanie tego, co ma nam do powiedzenia,
- dawanie mu wsparcia,
- wspólne przeżywanie jego radości i niepowodzeń,
- nie lekceważenie nawet błahych według nas problemów dziecka,
- zauważanie mocnych stron dziecka i docenianie tego, co robi dobrze,

- okazywanie dziecku miłości bez stawiania warunków,
- tworzenie i pielęgnowanie pozytywnej atmosfery w domu,
- zacieśnianie więzi między domem a szkołą.

Również nauczyciele mogą przeciwdziałać zachowaniom agresywnym dzieci w młodszym wieku szkolnym poprzez:

- stosowanie zasady indywidualizacji,
- przyjęcie postawy życzliwości, zaufania i zrozumienia,
- stwarzanie dziecku sytuacji do osiągnięcia sukcesu, poprzez proponowanie ćwiczeń dostosowanych do jego poziomu,
- reagowanie na wszelkie przejawy agresji, niezależnie od tego, kto jest agresorem i próbę znalezienia przyczyny,
- wskazywanie negatywnych lub pozytywnych konsekwencji zachowania dziecka dla innych osób,
- utrzymywanie kontaktu z rodziną.

Najlepszym sposobem zapobiegania agresywnym formom zachowania jest stanowcze opanowanie agresji od najmłodszych lat i niedopuszczanie do tego, by się w ogóle pojawiła. W tym celu należy ukazywać dzieciom pozytywne wzorce, własną postawą dawać przykład jak można żyć w zgodzie z samym sobą i innymi. Nasza postawa i nasze zachowanie najskuteczniej uczy i modeluje zachowania dzieci. Jesteśmy, bowiem wzorem do naśladowania i autorytetem dla najmłodszych. Należy uczyć dzieci umiejętności pokojowego rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie w sytuacjach ekstremalnych, kształcić nawyki pożądanego zachowań w obliczu zagrożenia czy silnego stresu oraz chronić dzieci przed silnymi, długotrwałymi niepowodzeniami. Należy dołożyć wszelkich starań, aby nauczyć dziecko panowania nad swoimi emocjami i wyrażania ich w sposób właściwy, który nie narusza godności drugiego człowieka. Potrzebna jest, więc pedagogizacja rodziców i ścisła współpraca rodziców ze szkołą, aby skuteczniej oddziaływać na dziecko i wpływać na przyswajanie prawidłowych norm, zasad i wartości.

Szkoła powinna współpracować z rodziną poprzez wymianę informacji o dzieciach, doradzanie rodzicom w kwestiach wychowawczych i doksztalcanie pedagogiczne, spotkania z różnymi specjalistami, udostępnianie księgozbioru pedagogicznego. Powinno się także angażować rodziców w proces wychowawczy szkoły, zapraszać na wycieczki szkolne, wspólne imprezy np. sportowe. Rodzice także powinni

włączyć się we wspólne z nauczycielami rozwiązywanie problemów. W wytworzeniu partnerskiej atmosfery w szkole powinny pomagać zajęcia pozalekcyjne, koła zainteresowań, które będą właściwie ukierunkowały aktywność dzieci, organizowały ich czas wolny, rozwijały zainteresowania oraz tworzyły bliższe kontakty w ramach grupy, uczyły niesienia pomocy i poszanowania innych.

W postępowaniu pedagogicznym zarówno nauczycieli wychowawców, jak i rodziców, ważne jest, aby nauczyć dzieci panowania nad swoimi emocjami, agresywnymi impulsami oraz zawierać zadowalające kontakty z rówieśnikami i innymi ludźmi. Rodzice i nauczyciele powinni pomagać dzieciom w młodszym wieku szkolnym rozumieć swoje emocje, nazywać je oraz rozwijać umiejętność wejrzenia w siebie samych. Dzięki rozpoznawaniu, wyrażaniu, nazywaniu emocji dziecko pozbędzie się lęku czy agresji, dowie się, co przeżywają jego koledzy i koleżanki. Brak możliwości wyrażania swoich emocji jest przyczyną życia w napięciu, a to często bywa przyczyną zachowań agresywnych.

W prawidłowym wychowaniu dziecka w okresie wczesnoszkolnym najważniejsza jest profilaktyka, czyli staranne zapobieganie powstawaniu problemów wychowawczych. Sprzyja jej uregulowanie życia rodzinnego w taki sposób, aby stworzyć atmosferę wzajemnego szacunku, zrozumienia i spokoju. Należy podkreślać i akcentować to, co jest dobre. Nagradzać dobrym słowem, uśmiechem, przyjaznym gestem to, co dziecko zrobiło dobrze, nawet wtedy, gdy wydaje nam się to takie oczywiste. Tym samym wzmacniamy w dziecku chęć zachowywania się w sposób odpowiedni, czyli według ogólnie przyjętych norm społecznych.

Poprzez realizację programów profilaktycznych należy uczyć dzieci tolerancji, akceptacji, umiejętności słuchania innych, dostrzegania i uwzględniania potrzeb innych, nie tylko swoich oraz skutecznego funkcjonowania w grupie i radzenia sobie ze stresem i sytuacjami konfliktowymi. Uczniowie muszą być świadomi, że w szkole, czy w domu stosowanie przemocy nie jest tolerowane i że za jej stosowanie trzeba ponieść konsekwencje.

Nauczyciele powinni ustalić jednolite procedury postępowania w sytuacjach agresji i przemocy. W każdym przypadku zachowania agresywnego trzeba - wyjaśniając sprawę - wysłuchać dwóch stron: sprawcy i ofiary.

W celu zmniejszenia zachowań agresywnych w szkole można podjąć różne działania wychowawcze, między innymi:

- przydzielać uczniom różne role społeczne (gospodarza klasy),
- prowadzić rozmowy z uczniami - sprawcami agresji, dając im jednocześnie możliwość "wygadania się",
- gdy jest taka możliwość obracać sytuacje trudne w żart, rozluźniać napięcie,
- zagospodarowywać czas wolny (motywowanie do "wyżywiania się" poprzez realizację zainteresowań, hobby, podział ról, zadań dla uczniów, egzekwowanie zadań),
- stosować ćwiczenia rozładowujące napięcia.

Silny wpływ na zachowanie agresywne dzieci w młodszym wieku szkolnym mają negatywne wzory płynące ze środków masowego przekazu: kina, telewizji, gier komputerowych. Aby im przeciwdziałać należy ograniczyć oglądanie przez dziecko filmów i programów telewizyjnych ukazujących zachowanie agresywne oraz uczyć dzieci mądrze korzystać z mediów, rozmawiać z nimi, co jest dobre, a co złe. Rodzice powinni odpowiednio komentować i oceniać oglądane wspólnie z dziećmi sceny oraz zainteresować dziecko filmami lub książkami ukazującymi pozytywne wzory zachowań. Powinny one aprobować koleżeństwo, przyjaźń, wzajemną życzliwość, gotowość udzielenia pomocy, opiekowania się słabszymi. Równocześnie należy izolować dziecko od osób zachowujących się agresywnie i nawiązać kontakty koleżeńskie z dziećmi nie przejawiającymi skłonności agresywnych.

Narzędziem terapii może być również książka. Odpowiednio dobrana lektura w znacznym stopniu wpływa na samopoczucie dzieci, pomaga poprawić nastrój, podać przykłady, w jaki sposób z różnymi problemami poradzili sobie bohaterowie. Poprzez ukazywanie wewnętrznych przeżyć bohaterów, lektura może wykształcić umiejętność oceny własnego i cudzego postępowania, pozwala odnaleźć się w rzeczywistości oraz zaakceptować własną osobowość.

(na podst. art. M. Ptasińskiej)